

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 31.08.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 06.11.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31.12.2024

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımına taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir./ *This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.*

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Tatlı, M. (2024). Eski 45'likler. *ÇAKÜTAD*, 4 (2), 171-178.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır./ *Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.*

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarının sorumluluğunda olduğu beyan olunur./ *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.*

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır./ *Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).*

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu çalışmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır./ *The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.*

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder./ *The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.*

Meliha TATLI

Ordu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi,
Ordu/ TÜRKİYE, edibemeliha@gmail.com

1989 yılında yayımlanan ve sanatçı Hümevra'nın albümüyle aynı ismi taşıyan *Eski 45'likler* şiir kitabı, Murathan Mungan'ın son dönem edebiyatımıza sunduğu katkılardan biridir. Edebiyatın çoğu türlerinde eser veren Mungan, edebiyat camiası tarafından yakından takip edilerek 1980 sonrası Türk şiirinin önemli

isimlerinden biri olmuştur.

Murathan Mungan, 21 Nisan 1955 İstanbul doğumludur. Hayatının sonraki evrelerinde babası tarafından Mardin'e, üvey annesinin yanına getirildikten sonra oranın dilinden ve kültüründen etkilenmiştir. Bu yüzden Mardin, şairin anılarında ve eserlerinde canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. "Mardin benim için sızılı çağrışım. Hem derin bir yurtsama: Çocukluğum, ilk gençliğim, ilk aşkı, yeni yetmeliğim, dünyayla yüzleşmenin ilk sarsıntıları; iskanlanmış zaman parçaları, teğet geçmiş olanaklar, toyluğun sarsak adımları" (Mungan, 2012, s. 9). Mardin, şairin hafızasında ve cümlelerinin derinliğinde yer etmesiyle bütün hayatının ve edebiyatının önemli bir şehridir. Orta öğrenimini Mardin Lisesinde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro bölümünü bitirmiştir. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazıları ve şiirleriyle tanınmıştır. İlk kitabı 1980'de yayımlanan *Mahmud ile Yezida*, ilk oyunu ise 1993'te Orhan Veli'nin şiirlerinden oyunlaştırdığı *Bir Garip Orhan Veli*'dir. Sanatın çoğu dalında (roman, hikâye, tiyatro, biyografi, senaryo) eserler vermiş olması yazarın bütün alanlarda üretken biri olduğunu gösterir. Daha

çok şiirleri, hikâyeleri, roman ve oyunları ile tanınan Mungan; aynı zamanda radyo oyunu, film senaryosu ve şarkı sözü de yazmıştır. Türk yazarların öykülerinden seçtiği *Büyümenin Türkçe Tarihi* başlığıyla hazırladığı kitabı ise Refik Halit Karay, Sait Faik, Orhan Kemal, Ömer Seyfettin gibi yazarların önemli öykülerini içermektedir.

Mungan'ın 100'e yakın eseri vardır ve şiir kitapları bu eserler içinde büyük bir yer kaplamaktadır. Mungan'ın ilk şiir kitabı 1981'de yayımlanan *Osmanlıya Dair Hikâyet* adlı eseridir. *Kum Saati, Sahtiyan, Yaz Sinemaları, Mırıldandıklarım, Yaz Geçer, Oda, Poster ve Şeylerin Kederi, Omayra, Metal, Oyunlar İntiharlar Şarkılar, Mürekkep Balığı, Başkalarının Gecesi, Erkekler İçin Divan, Timsah Sokak Şiirleri, Eteğimdeki Taşlar, Dağ, Bazı Yazlar Uzaktan Geçer, İkinci Hayvan, Gelecek, Solak Defterler* Mungan'ın şiir kitaplarının isimleridir. Bu kitaplara ek olarak değişik kitaplardan seçtiği şiir ve öykülerini “Doğduğum Yüzyıla Veda” seçkisinde toplamıştır. Kürtçeye çevrilen şiirlerini bir araya getirdiği *Li Rojhilâte Dilê Min / Kalbimin Doğusunda* kitabı Türkçe-Kürtçe olarak basılmıştır.

Bu çalışmada *Eski 45'likler* şiir kitabının 2015 tarihli, 9. baskısı incelenmiştir. Eser ilk olarak Şubat 1989'da Metis Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Kitaptaki şiirlerin herhangi bir derleme ya da antolojide yer alması, kasete okunması, yabancı dile çevirisi ve her tür benzeri kullanımı yazarın iznine bağlıdır. Yayın yönetmeni: Müge Gürsoy Dökmen, kapak tasarımı: Pınar Kazma, 2015, Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd. Baskı ve cilt: Yaylacık Matbaacılık'tır. Krem rengeindeki kapağın ön yüzünde kahve, mavi ve gri tonlarıyla şairin ve kitabın ismi yazılmaktadır. Kitabın arka kapağında, ön kapağın ters çevrilip yansımış hâli mevcuttur. Şair ve kitap ismindeki harfler sola doğru ters bir şekilde yazılmıştır. Kitap, ön ve arka kapaktan tutup iki yana ayrıldığında kitabın sırt tarafında kahve ve gri tonlarında bir gramofon bulunmaktadır. Müziğe yapılan bu gönderme Türk şarkıcısı, söz yazarı ve besteci Hümeysra'nın aynı isimli “Eski 45'likler” müzik albümünü hatırlatmaktadır.

Eser; “İçindekiler”, “Liste Parçaları”, “Listelere Girmeyen Parçalar” ve “Yabancı Listelerden” olmak üzere dört bölümden oluşur. Kitabın son sayfasında ise “Murathan Mungan'ın Şiir Kitapları” başlığıyla yukarıda sayılan bölümlerden söz edilmiştir. Liste Parçaları adlı birinci bölümde yirmi beş, Listelere Girmeyen Parçalar adlı ikinci bölümde beş, Yabancı Listelerden adlı üçüncü bölümde ise yedi şiir olmak üzere toplamda otuz yedi şiir bulunmaktadır.

“Birinci Bölüm (Liste Parçaları)”: Kitabın ilk bölümüdür ve 1977-1978 yılları arasında yazılmış şiirlere yer verir. 13-38 sayfalarını kapsar. Bu

bölümde toplam 25 şiir yer alır. Çeşitli temalarda yazılmış bu bölüm ferdi konuları, aşk, ölüm ve cinsellik konularını içeren şiirlerden oluşur. Dörtlük ve genellikle serbest nazım biçimiyle kurulan şiirlerin başlıkları hariç hepsi küçük harfle başlar.

Mungan, çeşitli temalarda yazmış olmakla birlikte kadın, aşk, beden, iktidar, toplumsal cinsiyet, eril iktidar, eşcinsellik gibi konuları sıklıkla kullanmıştır. Aşk, bütün şairlerin şiirlerinde işlediği vazgeçilmez konulardan biridir. Aşkın anlamlandırılmadığı zamanlar vardır. Bu, o duygunun kişi tarafından yaşanıp yaşanmamasına bağlanır.

aşk dediklerinde çocuktum
gözlerimin kesilen ellerden yapıldığımı
öğrendiğimde
bir katliam gibi sevişmeyi öğrendiğimde
düşünemezdim, çöktüm
onlar ceset kuşlarıydı
deniz en büyük ölü
afrika uyanmıştı ya
ben boğulmuştum (s. 51)

Aşk duygusunun insanın gelişim, oluşum ve değişim evreleriyle paralel bir şekilde var olduğu göz önünde tutulursa bu duyguyu çocukken, daha hayatın tecrübelerinden uzak bir zaman diliminde yaşamış olmak bilincin ve kalbin hissettiği farkındalık seviyesine tam olarak ulaşılmadığını gösterir. Aşkı, sevişmeyi ve acıyı yeni yeni öğrendiği gibi bunların varlığını da düşünemez çünkü hayata dair çok az bilgiye sahiptir. Denizi ve Afrika'yı tanımasa boğulacak gibi hisseden şair belirsizlikler karşısında savunmasızdır. Yaşamı ve yaşamayı diri tutan aşk duygusu, kişinin hayata adanması için değerli bir amaçtır, aksi takdirde boğulup yok olacaktır.

Mungan'ın şiirinde aşkın öncesi ve sonrasındaki duygulardan biri de ayrılıktır. Ayrılığın anlamsal değerinin geniş tutulması aynı zamanda ölümü de çağrıştıran olmasına bağlanabilir. İnsana dair bütün duygular bir aradadır. Ayrılığın, ölümün, yalnızlığın ve hüznün aşka olan kapısı daima açıktır.

ayrılığın
bir baldıran zehridir
ömrüme mayalanmış
ki tamir görmüş yüreklerin
tanımadığı eskiden (s. 17).

Ayrılığın mecazi anlamda da öldüren yönüne vurgu yapan şiir, zehir imgesiyle ayrılığın ne kadar acı ve kötücül olduğunu göstermektedir. Ömre mayalanan ayrılık kalıcıdır, sevdaya tutulmadan ve kalpler kırılmadan

önce kimsenin bilemeyeceği bu duygu zamanla bir ömre yayılır ve bozuk bir çalar saat gibi sürekli kendisini hatırlatır.

ve ayrılığın ta içinde biriken küllüğüdür özlemin.
eski, epeski anlatılmamışlıktır defterlerin.
kuruyan su. kuruyan uykusu. ve kan yine de balrengi
derbederliğin. (s.19).

İnsana dair bütün duyguların tek başına yaşanamayacağı, ayrılık sonrası özlemin ise kaçınılmaz olduğu bellidir. Anlatılamayan, dile gelmeyen duyguların eskiliğinden bahseden şair, ruh hâlini “derbeder” kelimesiyle ifade eder. “Mungan’ın şiirlerinin birçoğunda belirsiz bir huzursuzluk sezilir. Şair zaman zaman dış dünyasıyla kendi gerçekliği arasında kalır ve bu ikilemi yaşayan herkes gibi o da yalnızlık duygusunun etkisi altına girer. Çoğu zaman yalnızlıktan kurtulma arzusu insanın sevgi arayışına denk gelir” (Bulut, 2020: 24). Şairin şiirlerindeki yalnızlık hissi okuyucuyu rahatsız etmekle birlikte sancılıdır. Yalnızlığın alinyazısı olması Mungan’ın şiirini tekrar ölüm ve ayrılığa çeker.

insanlar ya ölürlər
ya ölürlər ya terk ederler bizi
yalnızlık
yalnızca yalnızlık çizer kaderimizi (s. 15).

Bütün duygulardan artakalanın yalnızlık olarak çizilmesi, insanın varoluşu boyunca hep birilerine muhtaç olmasına bağlanabilir. Sevdiği ölen ve terk eden insanın yalnız kalması kaçınılmaz olduğundan bu tıpkı bir kader gibi kişiyi sarıp sarmalar. Mungan’ın “*bazen yalnızlık en kalabalık*” şiirinin başlığından da anlaşılacağı gibi çoğalan bir yalnızlık söz konusudur. Yalnızlığın kalabalıktan daha kalabalık olması ise şairin yalnızlığı abartmasından kaynaklıdır.

bir pazar günü kimsesizliğinde
açarsınız içinizdekini
kahvelerin kepenklerini
kırların aydınlık yalnızlığında
duyarsınız kahvelerinizin lezzetini (s. 23).

Pazar gününe yüklenen kimsesizlik ve yalnızlık duyguları, okuyucuyu pazarın sıkıcılığına taşır. Pazar sıkıntısının Türk edebiyatında geniş yer tutması, bazı yazarların eserlerine ve anılarına yansımıştır. Tezer Özlü, pazar günlerinde, annenin gün boyu sınav kâğıdı okuyup, babanın ise pijamalarla oturmasını sıkıcı bulur. Herkesin bu kadar kendisine dönük olduğu o gün, yazara yalnızlığı ve sessizliği hatırlatmaktadır. Pazar sıkıntısının iç sıkıntısına dönüşmesi, aynı zamanda taşrayı, orada hayatın erkenden karardığını ve herkesin kendi köşesine çekildiği kimsesizlik hâlini

anlatmak bakımından pazar günü iyi bir seçimdir. Şöyle bir durumdan söz edilecekse de pazarın sıkıcılığı sadece taşrada değil, şehirlilerde de vardır.

“Bizde en çok sıkıntı uyandıran anlar yalnız olduğumuz anlardan çok, başkalarının yanında kendimizi yalnız hissettiğimiz anlar değil mi? Oyun arkadaşı bulamadığımız anlardan çok, oyun arkadaşlarımızla birlikteyken sıkıldığımız anlar? Bir şeylerin olmasını beklediğimiz, bu şeylerin bir türlü gerçekleşmediği anlar. (...) Sıkıntı. Bir şeyler başlamış ama hiçbir şey gerçekleşmiyor: ‘Arzuladığım bir şey var ve arzuladığım hiçbir şey yok.’ Pazar sıkıntısı için de geçerli bu: Bütün bir hafta boyunca Pazar gününe yatırdığımız arzu, o gün geç saatlerde yapılan uzun bir kahvaltı boyunca doyurulmayı bekleyen arzu, sofraya kaldırılırken aslında hiç doyurulamayacağını anlayınca ne yapar?” (Gürbilek, 2016, s. 70).

Pazar sıkıntısının doyurulamayan bir arzu olması, taşrada yaşayandan çok taşranın kendisinin de büyük sıkıntı olduğunu gösterir. Mungan, *“kırların aydınlık yalnızlığı”* derken yine taşraya gönderme yapmaktadır. İnsan yalnızken daha çok açmak ister içini, şair bu konuda ümitlidir çünkü kalbin kepenklerinin açılacağını bilir.

bir pazar gününe sabah nasıl iner
göklerden nefesi tıkanmış
soluk soluğa
bir parka kuşlar gibi kimsesiz
nasıl iner yoksul kanatlarıyla
siz hiç ağaçların sarsıla sarsıla
ağladığını gördünüz mü?
babanızdan sürgün olduğunuz gün. (s.22)

Pazar günün sıkıcılığına örnek olacak bir diğer şiir ise *“gördüm”* şiiridir. Pazar gününden sadece insanlar değil, sabahlar da mustarıptir. Şairin sancısı öylesine şiddetlidir ki ağaçlar onun ruh hâlinin yansımasıdır. Babadan sürgün olmak ifadesindeki hüznü ve duyguyu ağaçların ağlamasıyla ifade etmiştir.

“İkinci Bölüm (Listelere Girmeyen Parçalar)”: Bu bölümde toplam 8 şiir bulunur. 41-46 sayfalarını kapsar. Bütün şiirler 1978’e ait olup ölüm, gurbet, gözyaşı gibi temalara yer verilmiştir. Bu bölümde şairin *“Gecele-yin Kardan Adam”* şiiri hariç, diğer şiirlerinin hepsi serbest nazımla yazılmıştır.

gecenin karanlığına nöbetçi
kendi karlarını bekliyor kardan adam
şimdi gurbettir gece
şimdi sürgündür çocuklarından (s.45).

Kardan adam ve karanlık sözcüklerinin verilmesi siyah-beyaz renk çatışmasını ön plana çıkarmıştır. Şiirin başlığıyla daha da belirginleşen bu çatışma, kardan adama yüklenen insani sıfatlarla İkinci Yeni akımının imgeler yoluyla çağrışımına örnektir.

“Üçüncü Bölüm (Yabancı Listelerden)”: Bu bölümde toplam 7 şiir bulunmaktadır. Biri 1977’ye ait olmakla beraber şiirlerin geri kalanı 1978’e aittir. 49-55 sayfalarını kapsar. Şiirlerin hepsi serbest nazımla yazılmıştır. Murathan Mungan şiirinde kadın ve erkek toplumun baskısından uzak ve daha özgür bireylerdir. Ataerkil sistemin, baskıcı ve zalim yönünün kadını ezip ikincilleştirdiği tarihten itibaren süregelmiştir. Mungan ise şiirlerinde kurgusal bir şekilde bunlardan bahsetmiştir.

geceleri erkekliğini soyunan sesimiz
boyuna yarım kalmış bir kadın saati vurur sokağı başlar
bir
karanlık sigara dumanının macerası uzun her sabaha
kanlarla
devriliriz. (s. 49).

Erkin, iktidarın ve Tanrı’nın gücün sembolü olması, erkekliği daima yücelten ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini arttıran bir mevzudur. Toplumda konforun erkeklere sunulmuş olması sözün ve sesin sahibinin de onlar olduğunu göstermektedir. Nesnelerin ve kelimelerin bir cinsiyetinin olduğu düşünülürse sesin erkeklere ait olduğu söylenebilir. Geceyle birlikte sesin soyunması demek, karanlığın erkek ve kadın arasındaki eşitsizliği kapatmasıyla açıklanabilir. Karanlıkta herkesin eşit olması toplumsal cinsiyet rollerini önemsizleştirir. Kadının daima erkeğin ötekisi ve ikinci cins olarak adlandırılması, onu tam bir kadın olmaktan uzaklaştırmıştır. “*boyuna yarım kalmış bir kadın saati vurur sokağı*” dizesi okuyucuya kadını çağrıştırmaktadır. Murathan Mungan şiirlerinde feminizmi ve toplumsal cinsiyet rollerini ortaya çıkaran güçlü imgeler mevcuttur. Şair bu temaların dışında hüznün, pişmanlık, ölüm, dinler tarihi, ekonomik, sosyal ve toplumsal temalara da ağırlık vermiştir.

Mungan’ın şiirlerine yapısal olarak bakıldığında dörtlük, beyit ve serbest nazmı kullanmakla birlikte, serbest nazım özelliklerinin yoğun olduğu görülmektedir. Şiirini yukarıda da görüldüğü gibi şekilsel olarak farklı görünümde kurmuştur. Kendine has bir şiir biçimi kuran Mungan, tamlama ve fiilleri tamamlamadan alt satıra geçer ve sayfanın ortasından devam ettirir. Kitaptaki çoğu şiirin altına gün, ay, yıl ekleyerek hangi şiiri hangi zamanda yazdığı hakkında bilgi verir. Divan ve halk edebiyatının nazım türlerini şiirlere vererek *Yasak Rübai*, *Azizler Rübaisi* gibi isimleri kullanmıştır. Şiirlerinde tek bir nazım birimini kullanmak yerine

beyit, bent, dörtlük gibi çeşitli nazım birimlerini kullanmıştır. Ahenk unsurlarına bakılacak olunursa, Mungan, kafiyeyi eleştirerek şiirlerin birtakım kalıplara göre yazılmasına karşıdır. Ona göre kafiyeeye önem veren yazarlar, şiirin anlamını ve duyuş özelliğini yitirir. Kafiyeeye uydu-racağım derken anlamın yitirilmesine olumsuz bakar. Şairin genel anlam-da serbest nazımla yazması vezni doğrudan yok saydığı anlamına gelmez. Belirli bir ölçü düzeni olmasa da birbirine yakın hece ölçüsünde yazdığı şiirleri vardır. Bunlardan biri de *Göl Çocukluğu* şiiridir.

uzak göllerin düşleri ibrişimler akar
kalbim üzre imbat çinileri ve eski
sayrılıklar ne çok severmiş
ne çok severmiş ki o mağrur kedileri (s. 35).

İlk dize 14'lü hece ölçüsüyle yazılmışken, ikinci ve dördüncü dizeler 13'lü, üçüncü dize ise 9'lu hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bu açıdan hece sayıları birbirine yakın olarak seçilmiştir. Mungan'ın şiirde anlamı önemsemesi şekil özelliklerini anlamın gerisine atmıştır. Sesli ve sessiz harflerin uyumundan yararlanan şair, armoniyi kullanır.

tükenir sevdiklerin
tükenir beklediklerin
bir sen kalırsın
bir de yalnızlık (s. 16).

Mungan'ın *Yazgı II* şiirinde k ve l ünsüzlerinin tekrarı aliterasyona, e ve i ünlülerinin tekrarı ise asonansa örnektir. Mungan'ın şiir diline bakıldığında imgeli ama açık, anlaşılır bir anlatımı tercih ettiği görülmektedir. Şiirlerine başlıklar da dâhil olmak üzere genel olarak küçük harfle başlamıştır. Kullandığı sözcüklerden bahsedecek olunursa anlam olarak hemen hemen herkes tarafından bilinen sözcükler tercih edilmiştir. Bazı şiirleri tek dizeden oluşsa da oradaki anlam daha ön plandadır.

Sonuç

1980 sonrası Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Murathan Mungan aynı zamanda birçok edebi türlerde de eserler veren bir yazardır. Bu çalışmaya konu olan *Eski 45'likler* şiir kitabı 1989 yılında yayımlanmış olup toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki "İçindekiler" olduğu için şiirlerin olduğu asıl ve ilk bölüm "Liste Parçaları"dır. Bu bölümde yirmi beş şiire yer verilerek genellikle aşk, ayrılık ve ölüm gibi bireysel konular üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm olan "Listelere Girmeyen Parçalar" ise sekiz şiirden oluşarak gurbet ve gözyaşı temaları üzerinde durmuştur. Son bölüm olan "Yabancı Listelerden" ise toplamda yedi şiir içererek ataerkil sisteme boyun eğmeyen erkek ve kadınların ön

planda olduğu temaları işlemiştir. Mungan kitabının her bölümünde farklı temaları ele alarak çok çeşitli şiirler yazmıştır. Yapısal olarak bakıldığında ise hece ölçüsünü kullandığı gibi serbest nazmı da yoğun bir şekilde kullanmıştır. Şiir dili akıcı ve anlaşılır olmakla birlikte anlama önem vermiştir. Kısacası bu çalışmada Mungan'ın *Eski 45'likler* isimli şiir kitabı, kapak tasarımından içindeki şiir örneklerine kadar detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Kaynakça

Bulut, S. (2020). *Murathan Mungan'ın Şiirlerinde Yapı ve Tema*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Gürbilek, N. (2016). *Ev Ödevi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mungan, M. (2015). *Eski 45'likler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mungan, M. (2012). *Paranın Cinleri*. İstanbul: Metis Yayınları.